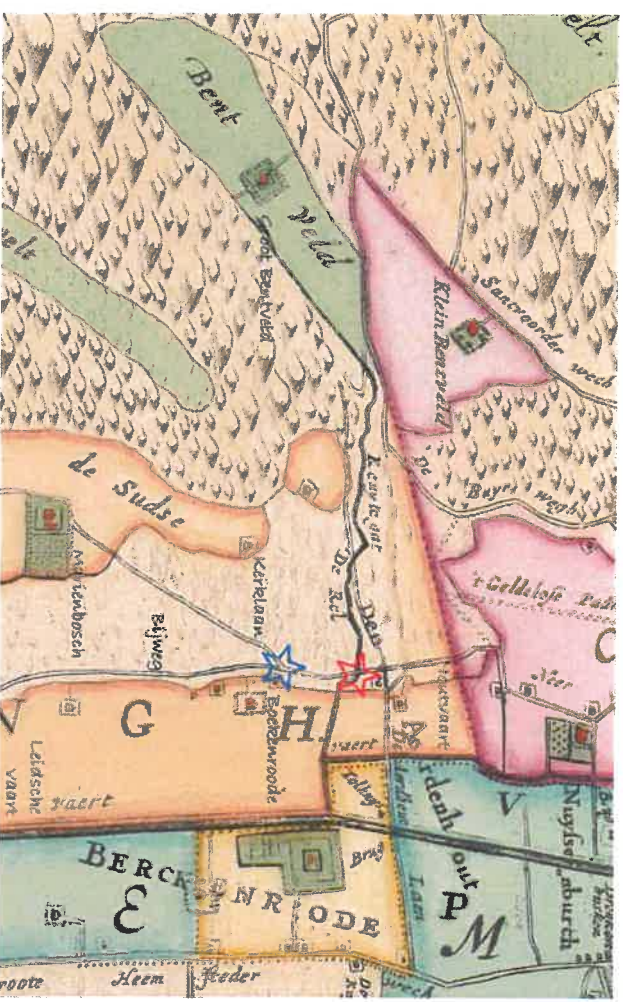

De Relle en het Boerenlaantje

Een speurtocht door oud Aerdenhout

Arnold Pieterse

Detail uit de kaart van Melchior Bostra uit 1746. Bij de rode ster krist de Reile (op de kaart is de naam 'de Re') het goorenlaanle, dat in die tyd Blyweg werd genoemd. Bij de bruuwe ster sijde de Keiklaan (de latere Boekeroodeweg) aan op het Boerenlaanle. Sommige namen op de kaart zijn ter verduidelijking toegevoegd.

Bron: Collectie Hoogheemraadschap van Rijnland A 1484

et deel van onze tuin, dat oorspronkelijk bij de buitenplaats Boekenmoede hoorde, maakte van 1923 tot 1944 deel uit van het terrein van de familie Westerauwout op de Boekenwoudweg 7A. Toen dit terrein in 1944 werd verkocht, kon mijn vader een deel van het oude Boerenhaantje en een oude moestuin bij onze tuin wegeen. Inderdaad viel in die nieuwe gedeelte van onze tuin nog maar een klein poeltje over van de Relie en dat is al vrij snel gedropt. Maar het stuk van het Boerenhaantje, geflankeerd door dikke eikenbomen, met aan de oostkant een smal voetpadde, was nog bijna in de oorspronkelijke staat. Tegenwoordig is hier niet veel meer van over. De tuin is sinds 1975 geen eigendom meer van mijn familie en door de bouw van nieuwe huizen op de felling van Berkhoutlaan 51 en 53, zijn de meeste sporen uit het verleden verdwenen. Wat is er bekend over de geschiedenis van de Relie, een zogeheten duimje, en het Boerenhaantje?

De Ruelle

Duimellen kunnen worden gedeeltelijk als 'gegraven, ondiepe watergangen waarin kweelwater uit de diünen kan afstromen naar een lager gelegen gebied'. Voeger kwamen deze beekjes veel voor in het duingebied langs de Nederlandse kust, maar door afgravingen, drinkwaterwinning en bebouwing zijn zij op de meeste plaatsen nagenoeg verdwenen. De Relle had zijn oorsprong in de buurt van de buitenplaats Groot-Berveld en stroomde van daar meanderend naar de Houtraak. Het beekje staat duidelijk aangegeven op een kaart van Melchior Bostra uit 1746 en een rode ste, die ik op de kaart heb ingetekend, laat zien waar de Relle het Boerenbantie heeft gekruist.

In 1997 waren er nog sporen van de Relle terug te vinden langs de Zuidlaan, tussen de Leeuweikenlaan en de Koekoeksweg, bij de Van Lennepweg, in de tuin van het huis Boerenoodweg 4, dat zelfs de naam 'De Relle-kreeg' en langs de Antoniussschool in de IJding van Berkhoutlaan.

Het oorspronkelijke stenen bruggetje over de Relle naar de Zonnebloemroodeweg
Bron: Antoniussschool

Het Boerenlaantje, de oude weg langs de weiden naar de Relle, werd in 1923/1924 in een zijweg omgeleid. De Relle is ontstaan in de winter 1923/1924 in een zijweg, die nu nog te zien is op de foto van de Relle. Het oude Boerenlaantje was de weg naar de Relle, waar nu de Zonnebloemroodeweg is aangelegd.
Bron: Zonnebloemcollectie

Ik herinner mij dat er op het terrein van de Antoniussschool ook een vijver was, waar de helle doorheen stroomde en een stenen bruggetje met daaronder een kunstmatig gebouwde waterval. Op twee oude foto's, gemaakt omstreeks 1920, zijn het beekje en de waterval nog in hun volle glorie te zien. Vermoedelijk heeft Frederik van Eeden Sr. in zijn boek uit 1886 *Orkruid, botanische wandelingen*, dezelfde waterval bedoeld. Hij schreef hierover, nadat hij vertelde dat hij de brug over de Houvaart was gepasseerd en in de richting liep van de Viersprong: "Een weinig verder, waar de weg door hoge abeelen met dikke, zilverwitte, bogtig gedraaide stammen wordt overschaduwd, ziet ge links een kleine waterval, die het overvloedige water van de duinen naar het bovengenoemde vaartje leidt."

Mijn vader is in 1927 in de bocht van de Teding van Berkhoutlaan gaan wonen in het door hem ontworpen huis, tegenwoordig nummer 57. Hij heeft vanuit zijn huis het ruilen van de waterval nog kunnen horen, maar daar kwam snel verandering in na de bouw van de Antoniussschool en de aanleg van het Boekenroodekwartier. Al eerder zal de duinverwinning het beekje ook geen goed hebben gedaan.

Tegenwoordig is er nog steeds een stukje van de oude Relle te zien op het terrein van de Antoniussschool, maar de vijver en het stenen bruggetje zijn verdwenen, nadat er op die plek een kleuterschool is gebouwd. Op de oude kaart van Bolstra is te zien dat na de kruising met het Boerenlaantje bij de rode ster,

de Relle een scherpe bocht maakte in zuidelijke richting. Ongeveer 40 meter lang stroomde het water evenwijdig aan het Boerenlaantje om vervolgens weer een volgende bocht te maken in oostelijke richting naar de Houvaart. Een deel van deze S-bocht, en het begin van de benedenstroom van de Relle in het weiland, moeten in onze vroegere tuin hebben gelegen. De Relle kwam uit op het korte stukje Houvaart dat in oost-westelijke richting loopt, tussen de tegenwoordige Vondelkade en PC. Hooftkade.

Het Boerenlaantje

De Bijweg noemde men in de negentiende eeuw het Boerenlaantje. Door mevrouw Sterck-Proot wordt het laantje beschreven als "de enige weg, die nog geheel het middeleeuwse karakter bezit van de wegen door Bloemendaal, die tot ver in Noord-Holland doorloopt - de weg der vroegere Christen-predikers - daar waar het duinzand aan de veenweiden grenst, en die aldus alleszins verdient behouden te blijven".

De weg is duidelijk te zien op de kaart van Bolstra uit 1746. Wat opvalt op deze kaart is dat de Boekenroodeweg, die intreedt net na de Relle, werd genoemd, nog niet naar de tegenwoordige Viersprong loopt, maar aansluit op het Boerenlaantje (Bijweg). Ik heb dit op de kaart aangegeven door een blauwe ster. Het punt waar de twee wegen samenkomen, is waarschijnlijk niet zo ver geweest van de tegenwoordige ingang van het klooster Alverna (het vroegere Boekenroode) aan de Zonnebloemlaan.

Plaats waar de Relle vroeger uitstroomde in de Houvaart op de plek waar het huidige beemplanten van de PC. Hooftkade. De foto is genomen in maart 2014.
Bron: Zonnebloemcollectie

Het gedeelte van de Boekenroodeweg tussen de Zonnebloemlaan en de Viersprong is waarschijnlijk aangelegd tussen 1790 en 1794, vermoedelijk wilde de toenmalige eigenaar van de hofstede Boekenroode, J.N. van Eljs, minder pottenkijkers in zijn directe omgeving.

In het archief van Boekenroode vond ik stukken uit 1789 en 1790 waarin hij toestemming vraagt om delen van de Bijweg (Boerenlaantje) en de Kerkaan (Boekenroodeweg) af te raseren. De Bijweg beschrijft hij als een afdag vanaf de Kerkaan, wat overeenkomt met de situatie in 1746, zoals te zien is op de kaart van Bolstra. Maar op een kaart uit 1794 van D. Engelman volgt de Boekenroodeweg (Kerkaan) al de meer westelijke route naar de tegenwoordige Viersprong en wordt het Boerenlaantje (Bijweg) niet eens meer aangegeven. Ik vermoed dat het Boerenlaantje dan al een soort privéweg is voor de hofstede Boekenroode en niet meer in gebruik is voor het doorgaande noord-zuid verkeer.

Op een foto die mijn vader in de winter 1923/1924 heeft genomen vanaf het dak van het huis op het adres Boekenroodeweg 7A, is het oude Boerenlaantje met elkenbomen goed te zien. De Zonnebloemlaan was nog niet aangelegd. Het kan zijn dat de sloot die aan de linkerhand van de foto te zien is, het deel van de Relle is geweest dat door het weiland naar de Houvaart stroomde. Tegenwoordig zijn in Aenderhout nog restanten van het Boerenlaantje te vinden in de tuin van Zonnebloemlaan 44, op het terrein van het klooster Alverna (de voormalige buitenplaats Boekenroode).

Plattegrond van het Boerenlaantje, de Boekenroodeweg en de Relle omstreeks 1923. De Teding van Berkhoutlaan (de nu nog bestaant) behoorde tot een stuk tussen het Boerenlaantje en de Boekenroodeweg. Het is vermoedelijk het huidige Boerenlaantje, dat nu de Relle is genoemd.
Bron: Zonnebloemcollectie

en in achtertinnen van meer zuidelijk gelegen huizen langs de Boekenroodeweg.

De Teding van Berkhoutlaan is in 1923 aangelegd, hoewel het stuk tussen de tegenwoordige hoofdrijgang van de Antoniussschool en de Boekenroodeweg al eerder bestond. Dit is vermoedelijk in het midden van de negentiende eeuw aangelegd en diende als onderdeel van een soort oprijlaan van de buitenplaats Boekenroode via het Boerenlaantje naar de Boekenroodeweg. Deze situatie is te zien op de plattegrond van Publieke Werken van Bloemendaal uit omstreeks 1920. Hierop is ook een tuinafswoning aangegeven die de eigenaar van Boekenroode in die tijd heeft laten bouwen, later Teding van Berkhoutlaan 47.

Op het terrein van de Antoniussschool is het Boerenlaantje volledig verdwenen. Op de plattegrond van Publieke Werken is te zien dat het weggetje niet recht door liep naar de Zandvoortweg, maar afhoog in de richting van de boerderij op de hoek van de Viersprong. Eerder stond hier over in Ons Bloemendaal: "Vanaf de boerderij aan de Viersprong liep vroeger oostelijk van de Boekenroodeweg het zogenaamde Boerenlaantje, dwars door de weilanden op de veengrond naar het oude jachthuis de Koekoek. Waarschijnlijk is deze weg nog door de Spanjaarden gebruikt bij het beleg van Haarlem. Ik heb er ooit een munt gevonden."

Dit lijkt te kloppen volgens J.W. Wijn in zijn boek *Het beleg van Haarlem*, uit 1982, zou op 13 december 1572 een Spaanse troepenmacht onder commando

Voormalige achtertuin van Telling van Beekhoutlaan 45, met op de achtergrond de hoge eikenbomen van het voormalige Beerenlaanfe. De foto is onstreeks 1953 genomen. Bron: eigen collectie

van don Frederik via deze weg in zuidelijke richting zijn getrokken naar Aerdenhout. Ter hoogte van de tegenwoordige Zandvoortweg leverden zij een slag met de geuzenadmiraal Lumey. Oorspronkelijk liep het Boerenlaanfe, volgens mevrouw Steek-Proot, wel recht door. Zij vermeldt dat de oude 'Eiken Achterweg' langs de sloot (het Boerenlaanfe) is opgenomen in de tuin van Bosch en Landzicht, en dat deze weg oorspronkelijk uitkwam bij het Klaphok, waarmee de weg naar Zandvoort werd afgesloten. Het Klaphok stond tussen Bosch en Landzicht en het oude tohuis, de Haringbus. Zij schrijft dat J.N. van Eljs in

1790 verlof heeft gekregen van Rijnland om de brug over de Relle in de Kerklaan acht roe (circa 30 meter) naar het noorden te verplaatsen omdat hij van die weg een bocht wilde afsnijden. Maar omdat het laatste stuk Boekenoodweg, zo ver als ik heb kunnen nagaan, nog niet bestond, kan het bijna niet anders zijn dan dat dit betrekking heeft gehad op de kruising van de Relle met het Boerenlaanfe.

Dit artikel is een ingekorte versie, het gehele artikel inclusief bronvermelding kunt u downloaden via onze website: www.onsbloemendaal.nl

Kandelaar van pastoor Lambertus ten Brink

Een toevallige ontdekking

Ton Faase

K oft geleden was ik op Marktplaats aan het rondkijken om te zien of er nog iets interessants te vinden was. Aangezien ik geïnteresseerd ben in de

historie van Overveen, heb ik een ruime blik en kijk goed om me heen. Onder de noemer Antiek en Kunst bij het hoofdstuk Goud en Zilver werd mijn aandacht getrokken door een zeer speciale zilveren kandelaar. De kandelaar bleek gemaakt te zijn door de zilverenmid Cornelis Ernst Heild te Amsterdam. Hij was voorzien van de jaarteller van 1887 en was 120 mm hoog. Bij nadere beschouwing zag ik dat er een inscriptie op stond met de volgende tekst:

ZEER EERW. HEER L. TEN BRINK.
GEWID. 10 MEI 1887.

Omdat ik thuis ben in de geschiedenis van Overveen en van de Rooms Katholieke parochie O.L.V. Onbevlekt Ontvangen, dacht ik meteen dat deze kandelaar wel eens kon hebben toebehoord aan pastoor Lambertus ten Brink die in deze parochie pastoor was van 1887 tot 1921. De kandelaar is naar alle waarschijnlijkheid aan Ten Brink ten geschenke gegeven ter gelegenheid van diens aanstelling als pastoor. De verkoper was een antiquair in Sint Michielsgestel. Na een leuke emailwisseling heb ik besloten dat deze kandelaar maar weer naar Overveen moest terugkeren. Ik heb hem dan ook gekocht.

